

Müge ile Bilge Felsefenin Renkli Fikirlerini Tartışıyor

Yılmaz SAĞLAM

Doç. Dr. Yılmaz SAĞLAM

MÜGE İLE BİLGE FELSEFENİN RENKLİ FİKİRLERİNİ TARTIŞIYOR

ISBN 978-625-7880-21-3
DOI 10.14527/9786257880213

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Eylül 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Bu kitap Platon'un metinlerinden ilham alınarak diyalog tarzında yazılmıştır. Kitapta Bilge ile bir doktora öğrencisi olan Müge arasında geçen diyaloglar aktarılacaktır. Müge, bilgisi sınırlı fakat öğrenmeye meraklı bir öğrenciyken Bilge, bir felsefecidir. Aralarında geçen diyaloglarda mantık, teorem, teori, kanun, bu kavramlar arasındaki ilişkiler, gerçeklik, soyut ve somut bilgi ve diyalog ile ilgili felsefi kavramlar irdelenmektedir. Müge bu süreçte biz okuyucuların aklına gelebilecek soruları bizim yerimize Bilge'ye sormakta, aldığı yanıtların doğruluğunu sorgulamakta ve süreç içerisinde pasif bir dinleyici olmaktan öteye geçerek aktif bir katılımcı rolünü benimsemektedir. Bu tarzda bir anlatım, kitapta verilmesi hedeflenen bilgilerin okur tarafından daha kolay anlaşılması amacıyla tercih edilmiştir. Kitabın ilk altı bölümü birbiri ile ilintilidir. Bu nedenle rastgele bir bölüm seçerek okumak yerine lütfen ilk bölümden başlayarak bölümleri sırasıyla okuyunuz.

Bana bilim ve felsefeyi sevdiren kıymetli hocalarım Dr.Mary B. Nakhleh, Dr. George Bodner ve Dr. Lloyd Barrow'a ve verdikleri maddi-manevi desteklerden dolayı eşim ve aileme teşekkür ederim.

Bununla birlikte kitabın dilbilgisi kontrollerini yapan edebiyat öğretmeni Murat İlike bu katkısından dolayı teşekkür ederim.

Eğlenerek okumanızı diliyorum.

Doç. Dr. Yılmaz SAĞLAM
ORCID No: 0000-0002-5076-8339

Doç. Dr. Yılmaz SAĞLAM

1975 yılında Aksaray'da doğdu. Lisans derecesini Selçuk Üniversitesi Kimya Eğitimi Bölümü'nden aldıktan sonra fen bilgisi öğretmeni olarak bir süre köy okullarında çalıştı. 1999 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'ndan yurt dışı master ve doktora bursu kazandı. 1 yıl süreyle Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde dil eğitimi aldı. Ardından Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan Missouri Üniversitesi'nden yüksek lisans derecesi ve Purdue Üniversitesi'nden fen bilgisi eğitimi alanında doktora derecesi aldı. 2013 yılında Sosyokültürel Diyalektik Yöntem adında bir öğretim metodu geliştirdi. Yöntemi anlatan kitabı binlerce okuyucuya ulaştı ve önerdiği bu yöntem Türkiye'de geliştirilen ilk öğretim yöntemi oldu. Güncel çalışma alanları arasında sosyokültürel diyalektik yöntem, bilgi felsefesi, diyalojik ve otoriter söylem gibi konular yer almaktadır.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Öz Geçmiş	iv
Giriş.....	1
1. Bölüm: İnsan Türü Bilimde İlerlemek İçin Mantığını Kullandı.....	3
2. Bölüm: Teoremler İspatlanarak Doğrulanırlar	9
3. Bölüm: Teori ve Kanunlar Gözlemler Sonucu Elde Edilirler	17
4. Bölüm: Gözlemlerimiz Sahip Olduğumuz Bilgiden Etkilenir.....	27
5. Bölüm: Varlığından Emin Olabileceğimiz Tek Şey Kendi Bilincimizdir.....	41
6. Bölüm: Kavramlarımız Soyut Olan Zihinsel Nesnelerdir	51
7. Bölüm: Otoriter Söylem Dili Anlaşılmazdır	57
Kaynaklar	65

GİRİŞ

Felsefe, insan olmakla başlar. Felsefi düşünme, insan aklının bilinç ile yaptığı bir konuşmadır. İnsan “Ben kimim? Etrafımdaki nesne ve varlıklar nedir? Bilgi nedir? Var olan nedir? Ahlaklı olmak ne demektir? Estetik nedir? Mantıklı olmak nasıl olur?” şeklinde kendisine sorular sorar ve bu sorulara yanıtlar bulmaya çalışır. Yanıtlar, ruhun doyumu için gereklidir. Muhtemelen ilk insan ile başlayan bu sorgulama insan var oldukça devam edecektir. Felsefe bilgisi ise bilginin bilgisidir. Bir başka ifade ile felsefe bilgisinde, bitkilerin nasıl ürettiği ve büyüdüğü ile ilgili teori ve kanunlar bulunmaz. Bu teori ve kanunların nasıl üretildiği ve ne derecede doğru oldukları ile ilgili bilgiler bulunur. Felsefe, silindirin hacim hesabının ne olduğu ile ilgili bilgi vermez. Bu hesabın nasıl ortaya çıktığı ve ne derece doğru olduğu ile ilgili bilgiler verir. Bunların ötesinde bilimin ilgilenmediği birçok konu örneğin Tanrı, ruhun varlığı, ahlaklılık ya da iyi olma hali gibi konular üzerinde durur. Dolayısıyla felsefe, bilimi de kapsayan daha geniş sınırlara sahip olan bir alandır.

Felsefe denildiğinde aklımıza haklı olarak Platon ve Aristoteles gelir. Onlar bıraktıkları izler bakımından yeryüzünün en önemli iki filozofudur. Onları keşfeden Doğu, onların fikirleri ile 700-1200 yılları arasında bir aydınlanma dönemi yaşadı. Doğu coğrafyasının bu dönemdeki bilimsel gelişimi bu iki filozofun eserlerinin okunması ile en parlak dönemini yaşadı. Onların matematik, ahlak, varlık, mantık, fen bilimleri ve birçok alandaki yazılı eserleri günümüze kadar ulaşmıştır. Bıraktıkları eserler günümüzün pozitivizm, post-pozitivizm, interpretizm, rasyonalizm, idealizm, materyalizm, empirisizm, vb. modern felsefi yaklaşımlarına ilham kaynağı olmuştur. Bu felsefi yaklaşımlarda Platon’un, Aristoteles’in ya da her ikisinin sesi duyulur. Bununla birlikte Batı’nın 1500’lü yıllarda başlayan Aydınlanma Dönemi; Platon, Aristoteles ve Doğu filozoflarının me-

tinlerinin Arapçadan Latinceye çevrilmesi ile başlar. Aristoteles ve Platon yalnızca matematik, mantık ya da fen bilimlerini açıklamakla kalmamış nasıl düşünmesi ya da sorgulaması gerektiğini insanlığa göstermiştir. Onların gösterdiği bu düşünme yöntemi Batı'nın düşünsel bakımdan Orta Çağ'dan çıkarak Aydınlanma Çağı'na girmesini sağlamıştır.

Platon'a göre felsefe öğrenmek görünür dünyanın zincirlerini kırmak ve yeni, tuhaf ve ışıltılı bir dünyaya gözünü açmak gibidir. Bu, zihinsel bir yolculuktur, güçlüklerle doludur ve yorucudur. Bu yolculuğu göze alanlar önyargıların körlüğünden kurtulmalı, anlamak için zihinsel bir çaba göstermeli ve sabırlı olmalıdır. Ona göre öğrenmenin önündeki en büyük engel insanın kendisidir. Bu yolculukta başarılı olanlar çevresini, hayatı ve en önemlisi kendisini tanır, insan olur ve bu durum mutluluk vericidir. Dolayısıyla bu kitap önyargıların öğrenmeye engel olduğu unutulmadan karşılaşılan tuhaf fikirleri anlamaya çalışarak, bu fikirlerin doğru olabileceğini düşünerek, sabırla okunmalıdır.

Felsefenin renkli fikirlerini duymaya hazır mısınız?

1. BÖLÜM

İNSAN TÜRÜ BİLİMDE İLERLEMEK İÇİN MANTIĞINI KULLANDI

Müge : Sence, mantık nedir?

Bilge : İnsan türünün doğuştan sahip olduğu ortak akıl yürütme becerisidir.

Müge : Bize özgü doğuştan olan bir akıl yürütme nasıl olabilir ki?

Bilge : Bir nesneyi böldüğümüzde her bir parça, nesnenin kendisinden daima daha küçüktür. Bu bir akıl yürütmedir.

Müge : Tam olarak ne demek istediğini anlamadım.

Bilge : Kapının yanında ne görüyorsun?

Müge : Bir çuval elma. Bu sabah çiftçinin birisi senin için bıraktı.

Bilge : Sence, elmalar sayılmadan bu çuvaldaki elmaların sayısının çift mi yoksa tek mi olduğu anlaşılabilir mi?

Müge : Bence sayılmadan anlaşılmaz.

- Bilge** : Önce pay ederiz. Paylarımız eşitse sayının çift olduğu anlaşılır. Aksi durumda ise (paylar eşit değilse) sayının tek olduğu anlaşılır. Sence söylediklerim anlamlı mı?
- Müge** : Evet, bu söylediklerine aklı başında hiçbir insan karşı çıkmaz.
- Bilge** : Peki, yalnızca sana düşen elmaları sayarak toplam elma sayısını bulabilir misin?
- Müge** : Elbette. Biraz düşünmeme izin ver. Eğer paylarımız eşit ise toplam elma sayısı benim payımın iki katıdır. Eğer benim payım fazlaysa, toplam elma sayısı payımın iki katından 1 eksiktir. Benim payım eksikse, toplam elma sayısı payımın iki katından 1 fazladır.
- Bilge** : Ben de öyle düşünmüştüm.
- Müge** : İnsanların böylesi bir ortak düşünme şeklinin olması beni çok şaşırttı.
- Bilge** : İnsan türünün bilimde (matematik ve fen bilimlerinde) ilerlemesi dedüktif (tümdengelim) ve indüktif (tümevarım) mantık adı verilen böylesi iki akıl yürütme ile sağlanmıştır.
- Müge** : İndüktif ve dedüktif mantık da ne demek?
- Bilge** : Şu yandaki komşunun bahçesinde yaşayan horozun sesini hiç duydun mu?
- Müge** : Evet, her gün sabah saat 6.00'da uzun uzun ötüyor.
- Bilge** : Kaç gündür bu durumu gözlemliyorsun?
- Müge** : Takvime bakıldığında benim buraya taşındığım günden itibaren tam 243 gün olmuş ve her gün ben bu horozun sesi ile uyanıyorum. Kendimi köyde yaşıyormuşum gibi hissediyorum. Aslında hiç de şikâyetçi değilim.
- Bilge** : Senin bu gözlemine dayalı olarak şunu söylediğimi varsayalım: *'Eğer horoz 243 gün boyunca saat 6.00'da ötmüş*

ise o zaman yarın sabah bu horoz saat 6.00'da yine ötecektir?
Sence bu varsayımım doğru olur mu?

Müge : Elbette doğru olur. Günlerdir bu horoz hiç aksatmadan saat 6.00'da ötüyor ve yarın da bu saatte öteceğinden eminim.

Bilge : Peki, horozun yarın aynı saatte öteceğinden kesin olarak emin olabilir misin?

Müge : Şöyle bir düşününce elbette olamam. Yarın horoz hastalanabilir, sahibi bu akşam onu bir başkasına satabilir, horoz ölebilir ya da başka bir durum horozun yarın sabah ötmesine engel olabilir. Dolayısıyla horozun yarın öteceğine eminim diyemem.

Bilge : Bu durumu yakından inceleyelim.

1. Gün: Horoz bugün sabah saat 6.00'da uzun uzun öttü.
2. Gün: Horoz bugün sabah saat 6.00'da uzun uzun öttü.
3. Gün: Horoz bugün sabah saat 6.00'da uzun uzun öttü.
4. Gün: Horoz bugün sabah saat 6.00'da uzun uzun öttü.

.

.

.

243. Gün: Horoz bugün sabah saat 6.00'da uzun uzun öttü. Öyleyse Horoz yarın sabah saat 6.00'da uzun uzun ötecektir.

“Horoz bugün sabah saat 6.00'da uzun uzun öttü.” ifadelerine öncül önermeler denir. Bu öncüller temelinde ‘Horoz yarın sabah saat 6.00'da uzun uzun ötecektir’ çıkarımında bulunduk. Bu şekilde tek tek olaylara bakarak genel bir kanıya ulaşmaya **indüktif mantık**⁸ adı verilir. İndüktif mantık kullanılarak yapılan çıkarımların doğruluğu kesin değildir. Bir başka ifade ile bu çıkarımlar yeni gözlemler ya da deneysel veriler ile yanlışlanabilir olmaktan asla kurtulamazlar. Geleceği kimse bilemez.

Müge : Haklısın. Peki, dedüktif mantık ne demek?

Bilge : Horozların iki ayağı vardır, yandaki bahçede öten canlı, bir horozdur, dolayısıyla öten bu canlının iki ayağı vardır.

Müge : Seni anlamıyorum. Ne söylemeye çalışıyorsun?

Bilge : Söylediklerimi yakından inceleyelim.

Önerme 1: Horozların 2 ayağı vardır.

Önerme 2: Yandaki bahçede öten canlı bir horozdur.

Çıkarım: Öten bu canlının 2 ayağı vardır.

'Horozların 2 ayağı vardır.' ve *'Yandaki bahçede öten canlı bir horozdur.'* ifadeleri öncül önermelerdir ve bu öncüller temelinde 'Öten bu canlının iki ayağı vardır.' çıkarımında bulunduk. Bu şekilde genel bir varsayımın (horozların iki ayağı vardır) daha özel bir durum (yandaki bahçede öten horoz) için de geçerli olduğunun gösterilmesine **dedüktif mantık**⁸ adı verilir. Eğer 1. ve 2. Önermeler doğru ise, yapılan çıkarımda doğru olmak zorundadır.

Müge : İlk önermelerde bir hata olursa ne olur?

Bilge :

Tüm kanatlılar uçabilir.

Horozların kanatları vardır.

Dolayısıyla horozlar uçabilir, dersem sence bu doğru olur mu?

Müge : Burada bir hata var. Horozlar aslında uçamaz. Fakat senin yaptığın bu mantıksal çıkarım bana hatasız gibi geldi. Bütün kanatlı kuşlar uçar. Evet, uçan kuşların kanatları vardır. Horozun da kanadı vardır. O zaman horoz uçar. Aklı-mı karıştırdın.

Bilge : Dikkat edersen 1. ifade olan *'Tüm kanatlı kuşlar uçabilir.'* önerisi hatalıdır. Kanatları olan bazı kuşlar örneğin devekuşları ve horozlar uçamaz. Dolayısıyla bu örnekte 1. Önerme hatalı olduğundan yapılan çıkarım da hatalı oldu.

Doğrusu şu şekilde olmalıydı:

Önerme 1: Uçabilen kuşların kanatları vardır.

Önerme 2: Kartal bir kuştur ve uçabilir.

Çıkarım: Kartalın kanatları vardır.

Bilge : Dedüktif mantığa bir başka örnek vermek istiyorum.

Müge : Seni dinliyorum.

Bilge :

Önerme 1: Elimdeki bu torbada bulunan tüm boncukların rengi mavidir.

Önerme 2: Torbadan çıktığım bu yuvarlak nesne bir boncuktur.

Çıkarım: Bu yuvarlak nesnenin rengi mavidir.

Bu örnekte torbadaki boncukların mavi renkte olması genel bir bilgidir. Bu bilginin daha özel bir durum (çekilen yuvarlak nesne) için de geçerli olduğunun gösterilmesine dedüktif mantık denir. Eğer 1. ve 2. Önerme doğruysa, yapılan çıkarım da doğru olmak zordur. Peki, yuvarlak nesnenin mavi renkli olması sence kesin bir bilgi midir?

Müge : Bana kesin gibi geldi. Başka ne olabilir ki? Fakat yine de emin değilim.

Bilge : 1. Önermenin doğruluğunun kesin olduğunu kabul ediyorsak, yuvarlak nesnenin de mavi renkli olması kesindir. Hiçbir yeni gözlem ya da deney bu çıkarımı yanlışlayamaz. Bu çıkarımın doğruluğu ilk önermenin doğruluğu ile kesinleşmiştir. Bu nedenle dedüktif mantık ile yapılan çıkarımların doğruluğu kesindir, ispatlanır.

Ne Öğrendim?

Bu bölümde mantık ile ilgili yeni bilgiler kazandığımı söyleyebilirim. Bunları şu şekilde özetleyebilirim:

- İndüktif mantık, tek tek olaylara bakarak genel bir kanıya ulaşmanın adıdır.
- İndüktif mantık ile yapılan çıkarımların doğruluğu kesin değildir.
- İndüktif mantık ile ulaşılan çıkarımlar yeni deney ya da gözlemler ile yanlışlanabilir. Bu nedenle indüktif çıkarımlar yanlışlanabilir olmaktan asla kurtulamazlar.
- İndüktif çıkarımlar veri ile desteklenir.
- Dedüktif mantık, genel bir varsayımın daha özel bir durum için de geçerli olduğunun gösterilmesine denir.
- Dedüktif mantık ile yapılan çıkarımlar güvenilirdir ve doğruluğu kesindir.
- Eğer 1. ve 2. önerme doğru ise yapılan dedüktif çıkarım da kesinlikle doğru olacaktır.
- İspatlar, dedüktif mantık ile ulaşılan çıkarımlardır.

2. BÖLÜM

TEOREMLER İSPATLANARAK DOĞRULANIRLAR

Müge: Sence, teorem nedir?

Bilge: Matematiksel ilkel terim, tanım, postulat, aksiyom ve diğer teoremlere dayalı olarak yapılan dedüktif çıkarımlardır⁴.

Müge : Bu söylediklerini anlamıyorum.

Bilge : *Bir üçgenin iç açıları toplamı 180 derecedir* önermesi bir teoremdir. Peki, matematikçiler sence bu teoremi nasıl bulmuş olabilirler?

Müge : Bir üçgen çizip sonra da iç açılarını bir açı ölçer yardımıyla ölçmüş olabilirler.

Bilge : Sence tam olarak 180 derece bulabilirler miydi?

Müge : Elbette bulamazlar. Fakat yakın değerler bulabilirler.